

Fundacja
TAURUS

Prawo od A do Z

ROZWÓD I SEPARACJA
MEDIACJE W SPRAWACH ROZWODOWYCH

Rozwód i separacja. Mediacja w sprawach rozwodowych

**OPRACOWANIE:
FUNDACJA TAURUS**

ROK 2021

**Opracowanie zostało przygotowane w ramach realizacji przez Fundację
TAURUS zadania publicznego w zakresie prowadzenie nieodpłatnej pomocy
prawnej w Miłosławiu w roku 2021 oraz edukacji prawnej.**

**Zadanie publiczne jest finansowane ze środków budżetowych
Powiatu Wrzesińskiego .**

**MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI**
www.ms.gov.pl

I. ROZWÓD

Uwagi wstępne

Rozwód pozwala na rozwiązanie małżeństwa za życia małżonków i powoduje ustanie małżeństwa. Polskie prawo rodzinne opiera się na zasadzie trwałości małżeństwa, dążeniu do ochrony rodziny założonej przez małżonków i ochrony dobra ich małoletnich dzieci. Dlatego też żądanie rozwiązania małżeństwa przez rozwód podlega rozpoznaniu przez sąd, a dodatkowo orzeczenie rozvodu jest uzależnione od wystąpienia określonych przesłanek. Sądem wyłącznie właściwym w sprawach o rozwód jest sąd okręgowy, w którego okręgu małżonkowie mieli ostatnie miejsce zamieszkania, jeżeli choć jedno z nich w okręgu tym jeszcze ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu. Z braku takiej podstawy wyłącznie właściwy jest sąd miejsca zamieszkania strony pozwanej, a jeżeli i tej podstawy nie ma – sąd miejsca

zamieszkania powoda.

Mediacje w postępowaniu rozwodowym

Wyrazem zasady trwałości małżeństwa jest m.in. art. 436 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r., poz. 1575 ze zm.) – *dalej jako „k.p.c.”*, zgodnie z którym jeżeli istnieją widoki na utrzymanie małżeństwa, sąd może skierować strony do mediacji. Skierowanie to jest możliwe także wtedy, gdy postępowanie zostało zawieszona. Przedmiotem mediacji może być także pojednanie małżonków. Jeżeli strony nie uzgodniły osoby mediatora, sąd kieruje je do stałego mediatora posiadającego wiedzę teoretyczną, w szczególności posiadającego wykształcenie z zakresu psychologii, pedagogiki, socjologii lub prawa oraz umiejętności praktyczne w zakresie prowadzenia mediacji w sprawach rodzinnych. Zatem mediacja to sposób pozasądowego rozwiązywania sporu przed neutralnym i bezstronnym mediatorem.

Mediacja, która nie doprowadzi do pojednania małżonków, okazuje się nadal bardzo przydatna w celu ugodowego ustalenia przez małżonków spornych kwestii w wypadku orzeczenia rozwodu. Zgodnie z art. 445² k.p.c., w każdym stanie sprawy o rozwód lub separację sąd może skierować strony do mediacji w celu ugodowego załatwienia spornych kwestii dotyczących zaspokojenia potrzeb rodziny, alimentów, sposobu sprawowania władzy rodzicielskiej, kontaktów z dziećmi oraz spraw majątkowych podlegających rozstrzygnięciu w wyroku orzekającym rozwód lub separację.

Zasada trwałości małżeństwa

W postępowaniu w sprawie o rozwód i separację, zgodnie z zasadą trwałości małżeństwa nie realizuje się postulatu szybkości postępowania. Dlatego też, zgodnie z art. 440 k.p.c., jeżeli sąd nabierze przekonania, że istnieją widoki na utrzymanie

pożycia małżeńskiego, zawiesza postępowanie. Zawieszenie takie może nastąpić tylko raz w toku postępowania. Podjęcie postępowania następuje na wniosek jednej ze stron postępowania, nie wcześniej jednak niż po upływie trzech miesięcy od dnia zawieszenia postępowania. W razie niezgłoszenia takiego wniosku w ciągu roku po zawieszeniu, sąd umorzy postępowanie.

Przesłanki pozytywne i negatywne orzeczenia rozwodu

Uwagi ogólne

Podstawową przesłanką orzeczenia rozwodu przez sąd jest zaistnienie zupełnego i trwałego rozkładu pożycia małżeńskiego. Warto jednak pamiętać, iż pomimo zaistnienia tej przesłanki, rozwód nie będzie mógł zostać orzeczony, gdy wystąpi przynajmniej jedna z tzw. przesłanek negatywnych, tj. wyłączna wina małżonka żądającego rozwodu, dobro wspólnych małoletnich dzieci, sprzeczność rozwodu z zasadami współżycia społecznego.

Przesłanka pozytywna

Zgodnie z art. 56 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r., poz. 1359 ze zm.) – *dalej jako „k.r.o.”*, jeżeli między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z małżonków może żądać, ażeby sąd rozwiązał małżeństwo przez rozwód. W każdej sprawie sąd musi ustalić czy ustało pożycie małżeńskie. W wypadku gdy pożycie nie ustało, nie jest dopuszczalne orzeczenie rozwodu.

Zupełność rozkładu pożycia polega na tym, że między małżonkami zanikły trzy zasadnicze więzi, tj. więź psychiczna (uczuciowa), więź fizyczna i więź gospodarcza. Najdonioślejsze znaczenie ma niewątpliwie więź psychiczna, na całkowite ustanie

której wskazuje wrogi (nienawistny) stosunek między małżonkami. Stosunek ten może lecz nie musi być manifestowany by uznać, że więź uczuciowa między małżonkami nie istnieje. W odniesieniu do pozostałych więzi, wypada wspomnieć, iż z naturalnych przyczyn może zanikać pożycie fizyczne, a sam brak więzi gospodarczej może być usprawiedliwiony okolicznościami życiowymi, np. stałą pracą za granicą jednego z małżonków. Często jednak zdarza się, że istnienie samej więzi gospodarczej, np. wspólne zamieszkiwanie małżonków, jest sytuacją przymusową przy równoczesnym zupełnym rozkładzie pozostałych więzi między małżonkami.

Trwałość rozkładu pożycia, oznacza że małżonkowie nie powrócą już do wspólnego pożycia.

Przesłanka negatywna – wyłączna wina małżonka żądającego rozwodu

Zgodnie z art. 56 § 3 k.r.o., rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia. Chodzi o to, by zapobiec lekkomyślnemu traktowaniu obowiązków małżeńskich, takich jak m.in. wspólne pożycie, wzajemna pomoc, lojalność i wierność, współdziałanie dla dobra założonej rodziny, a zwłaszcza by zapobiec sytuacji osiągnięcia korzyści w postaci uwolnienia się od tych obowiązków przez małżonka, który swoim nagannym zachowaniem, np. zdradą małżeńską, brakiem zainteresowania losem współmałżonka, opuszczeniem go w potrzebie, doprowadził do rozkładu pożycia. Wina jako przesłanka negatywna dla orzeczenia rozwodu musi być wyłączna po stronie małżonka żądającego rozwodu. Oznacza to, że po stronie małżonka pozwanego w sprawie o rozwód nie ma żadnych zawinionych przyczyn rozkładu pożycia. Nie jest przyczynieniem się do rozkładu pożycia m.in. długotrwała choroba czy absorbująca praca zawodowa. Wydaje się jednak, że uleganie nałogom, takim jak alkoholizm czy narkomania należy traktować jako działania zawinione przez małżonka.

Zgodnie z art. 56 § 3 k.r.o., zakaz orzekania rozwodu na żądanie małżonka wyłącznie winnego eliminuje zgoda na rozwód drugiego małżonka, która musi jednak

istnieć w chwili wyrokowania i do tego czasu może zostać odwołana.

Wreszcie, zgodnie z art. 56 § 3 k.r.o., możliwe będzie orzeczenie rozwodu na żądanie małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia, jeżeli odmowa zgody na rozwód wyrażona przez drugiego małżonka jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego. Chodzi o to, by wyeliminować sytuację, w której małżonek niewinny będzie odmawiał zgody kierując się motywami uznanymi za naganne, np. z chęci dokuczenia małżonkowi winnemu, w zamiarze zemsty bądź szykany, itp. Na ogół zdarza się, że powodem odmowy zgody na rozwód jest subiektywne poczucie krzywdy małżonka niewinnego. W takiej sytuacji odmowa zgody na rozwód nie może być traktowana za sprzeczną z zasadami współżycia społecznego.

Przesłanka negatywna – dobro wspólnych małoletnich dzieci

Z kolei zgodnie z art. 56 § 2 k.r.o., rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli wskutek niego miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków. Bez wątplenia na ocenę czy dobro dziecka nie ucierpi wskutek orzeczenia rozwodu istotne znaczenie będzie mieć m.in. wiek dziecka, jego dotychczasowe relacje z rodzicami, stan zdrowia i stopień wrażliwości, wpływ stałego stresu wywołanego konfliktem rodziców na psychikę dziecka. Sąd powinien w każdej sprawie ustalić i uzasadnić ocenę wpływu orzeczenia rozwodu na sytuację wspólnych małoletnich dzieci małżonków.

Przesłanka negatywna – sprzeczność rozwodu z zasadami współżycia społecznego

Sprzeczność rozwodu z zasadami współżycia społecznego zachodzić może w okolicznościach związanych z ochroną małżonka niewinnego rozkładu pożycia, który znajduje się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej, np. wskutek ciężkiej choroby, zaawansowanego wieku, niemożności samodzielnego zaspokajania własnych potrzeb itp. Szczególne okoliczności mogą także dotyczyć ochrony interesów wspólnych pełnoletnich lecz niepełnosprawnych dzieci stron, wymagających pomocy obojga rodziców.

Rozstrzygnięcia w wyroku rozwodowym

Uwagi ogólne

K.r.o. określa kwestie, o których sąd ma obowiązek rozstrzygnąć w wyroku rozwodowym:

- z urzędu (wina w rozkładzie pożycia, władza rodzicielska nad wspólnymi małoletnimi dziećmi, kontakty z dziećmi i alimenty na ich rzecz, a także sposób czasowego korzystania ze wspólnego mieszkania),
- na żądanie jednego z małżonków (eksmisja współmałżonka ze wspólnego mieszkania, podział majątku wspólnego, alimenty dla byłego małżonka),
- na zgodny wniosek stron (podział albo przyznanie mieszkania).

Rozstrzygnięcia z urzędu

a) wina w rozkładzie pożycia

Zgodnie z art. 57 § 1 k.r.o., sąd przy orzeczeniu o rozwodzie rozstrzyga także czy i który z małżonków ponosi winę za rozkład pożycia. Na podstawie wyników postępowania dowodowego może jednak okazać się, że żaden z małżonków winy nie ponosi. W świetle art. 57 § 2 k.r.o. małżonkowie mogą zgodnie żądać zaniechania ustalenia winy. Wniosek taki jest dla sądu wiążący. W takim wypadku orzeczenie wywołuje takie skutki, jak gdyby żaden z małżonków winy nie ponosił. Zaniechanie orzekania o winie pozwala uniknąć wprowadzania dowodów wskazujących na winę drugiego małżonka, w tym ujawniania intymnych faktów dotyczących ich pożycia. Stwarza to szansę na rozwiązanie związku w kulturalny sposób, co jest istotne ze względu na konieczność utrzymywania relacji związanych chociażby z wychowywaniem dzieci po rozwodzie. Ustalenie winy jest natomiast konieczne dla ewentualnego oddalenia powództwa ze względu na niektóre opisane wcześniej tzw. przesłanki negatywne, a w szczególności winę wyłączną powoda oraz sprzeczność rozwodu z zasadami współżycia społecznego.

b) władza rodzicielska nad wspólnym małoletnim dzieckiem

Zgodnie z art. 58 § 1 k.r.o., w wyroku orzekającym rozwód sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków. Sąd

uwzględnia pisemne porozumienie małżonków o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem po rozwodzie, jeżeli jest ono zgodne z dobrem dziecka. Rodzeństwo powinno wychowywać się wspólnie, chyba że dobro dziecka wymaga innego rozstrzygnięcia. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na zalety mediacji w wypracowaniu przez rozwodzących się małżonków porozumienia w zakresie władzy rodzicielskiej nad ich wspólnymi małoletnimi dziećmi. Natomiast orzekając w braku porozumienia o władzy rodzicielskiej, sąd, zgodnie z art. 58 § 1a k.r.o., w pierwszej kolejności powinien rozważyć pozostawienie władzy rodzicielskiej obojgu rodzicom, uwzględniając prawo dziecka do wychowania zarówno przez matkę, jak i przez ojca. W takim przypadku oboje rodzice będą sprawować nad dzieckiem pełną władzę rodzicielską w zakresie pieczy nad osobą i nad majątkiem dziecka. Można jednak mieć wątpliwości czy w sytuacji, w której małżonkowie nie potrafili wypracować porozumienia, zdołają po rozwodzie wspólnie i harmonijnie współdziałać ze sobą w wykonywaniu władzy rodzicielskiej w sposób zgodny z dobrem dziecka, zwłaszcza nie mieszkając już razem. Z tego względu, celem uniknięcia przyszłych konfliktów, została przewidziana możliwość powierzenia przez sąd wykonywania władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców z równoczesnym ograniczeniem władzy rodzicielskiej drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka, jeżeli dobro dziecka za tym przemawia. W tym przypadku konieczne jest dokładne określenie uprawnień i obowiązków drugiego małżonka względem dziecka. Najczęściej wymienia się decyzje drugiego małżonka dotyczące zmiany miejsca pobytu dziecka, sposobu spędzenia wakacji, wyboru szkoły itd. Kompetencje tego małżonka, przy którym dziecko nie pozostaje, dotyczą tylko osoby dziecka, natomiast piecza nad majątkiem dziecka należy do małżonka, przy którym dziecko stale przebywa. Omawiany w tym miejscu swoisty podział władzy rodzicielskiej w wyroku rozwodowym nie oznacza jej ograniczenia, w rozumieniu art. 109 k.r.o., rodzicowi, który z dzieckiem nie mieszka. Wyznaczenie uprawnień i obowiązków rodzicielskich drugiego małżonka nie jest bowiem powodowane negatywną oceną jego postępowania i potrzebą zastosowania „sankcji” względem niego, lecz służy określeniu sposobu sprawowania władzy rodzicielskiej w sytuacji życia rodziców w rozłączeniu. Oznacza to, że w razie ustania władzy rodzicielskiej

tego z rodziców, któremu sąd powierzył jej bezpośrednie wykonywanie (np. wskutek śmierci czy pozbawienia władzy przez sąd opiekuńczy), drugi rodzic – mający dotąd faktycznie ograniczone możliwości oddziaływania względem dziecka (z powodu zamieszkiwania osobno) – automatycznie odzyskuje pełną możliwość sprawowania tej władzy bezpośrednio. Dokonując wyboru małżonka, któremu powierza się wykonywanie pełnej władzy rodzicielskiej, sąd powinien mieć na względzie przede wszystkim dobro dziecka, biorąc pod uwagę takie okoliczności jak np. wiek i płeć dziecka, jego więź uczuciową z każdym z rodziców, dotychczasowe miejsce wychowywania się dziecka, kompetencje wychowawcze rodziców. Wykluczone jest ukaranie jednego z małżonków za spowodowanie rozkładu pożycia, chyba że inne okoliczności wskazują, że ten małżonek nie wywiąże się należycie z obowiązków rodzicielskich (np. ujawnienie w czasie rozwodu przypadku stosowania przemocy względem współmałżonka może budzić poważne wątpliwości odnośnie do posiadania odpowiednich predyspozycji wychowawczych w relacji z dzieckiem).

c) kontakty z dzieckiem

W wyroku orzekającym rozwód sąd rozstrzyga także o kontaktach rodziców z dzieckiem. Sąd uwzględnia pisemne porozumienie małżonków o utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem po rozwodzie, jeżeli jest ono zgodne z dobrem dziecka. W świetle art. 58 § 1b k.r.o., na zgodny wniosek stron sąd w wyroku rozwodowym nie orzeka o utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem. Należy jednak pamiętać, iż w świetle art. 113 § 1 k.r.o., niezależnie od władzy rodzicielskiej rodzice oraz ich dziecko mają prawo i obowiązek utrzymywania ze sobą kontaktów.

d) alimenty na dziecko

Zgodnie z art. 58 § 1 k.r.o. w wyroku orzekającym rozwód sąd orzeka także w jakiej wysokości każdy z małżonków jest obowiązany do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania dziecka. Orzeczenie w tym przedmiocie powinno określać konkretną kwotę renty alimentacyjnej na każde dziecko należną od każdego z małżonków. Jeśli jednak bezpośrednio sprawowanie władzy rodzicielskiej powierzono jednemu z nich, tj. temu, który z dzieckiem mieszka, wówczas wystarczy zasądzenie

określonej kwoty alimentów od drugiego małżonka. Rodzica zamieszkującego z dzieckiem sąd zobowiązuje w takim wypadku do ponoszenia pozostałych kosztów oraz do osobistych starań o utrzymanie i wychowanie dziecka. Orzeczenie sądu o alimentach dla wspólnego dziecka małżonków jest niezależne zarówno od ich winy, jak i od ich woli. Jeżeli jednak małżonkowie w sprawie rozwodowej przedstawiają porozumienie rodzicielskie co do sprawowania władzy rodzicielskiej i co do podziału kosztów jego utrzymania, sąd co prawda nie jest nim związany, jednak może uwzględnić je w orzeczeniu, jeżeli nie sprzeciwia się ono dobru dziecka i odpowiada wymaganiom ustawowym.

e) sposób czasowego korzystania ze wspólnego mieszkania

W świetle art. 58 § 2 zdanie pierwsze k.r.o., jeżeli małżonkowie zajmują wspólne mieszkanie, sąd w wyroku rozwodowym orzeka także o sposobie korzystania z tego mieszkania przez czas wspólnego w nim zamieszkiwania rozwiedzionych małżonków. Orzeczenie w tym przedmiocie służy przede wszystkim uniknięciu nowych konfliktów. Sąd orzeka co do korzystania z mieszkania wspólnego, niezależnie od tytułu prawnego, tj. prawa spółdzielczego do lokalu, prawa najmu itp., a tym samym nie zmienia ani nie tworzy nowych praw podmiotowych w odniesieniu do mieszkania. Chodzi tylko o faktyczne rozdzielenie małżonków w ramach ich dotychczasowego mieszkania. Jest ono możliwe w razie zajmowania przez małżonków mieszkania wieloizbowego. Skuteczność orzeczenia w tej sprawie zależy przede wszystkim od aprobaty samych małżonków i dlatego ich uprzednie porozumienie się jest szczególnie pożądane. Orzeczenie sądu ma charakter tymczasowy i traci moc z chwilą opuszczenia przez jednego z małżonków wspólnie używanego mieszkania.

Rozstrzygnięcia na żądanie jednego z małżonków

a) eksmisja współmałżonka ze wspólnego mieszkania

Na podstawie art. 58 § 2 zdanie drugie k.r.o., w wypadkach wyjątkowych, gdy jeden z małżonków swym rażąco nagannym postępowaniem uniemożliwia wspólne zamieszkiwanie, sąd może nakazać jego eksmisję na żądanie drugiego małżonka.

Chodzi zwłaszcza o sytuacje, w których małżonek dopuszcza się przemocy, jest alkoholikiem, stale zakłóca spokój byłego współmałżonka lub innych członków rodziny. Eksmisja w wyroku rozwodowym może nastąpić ze wspólnego mieszkania małżonków, co jednak nie oznacza pozbawienia małżonka prawa do tego mieszkania a jedynie obowiązek jego opuszczenia. Rozliczeń majątkowych byli małżonkowie mogą dokonać przy podziale majątku wspólnego. Eksmisja w wyroku rozwodowym może tym bardziej nastąpić z mieszkania należącego wyłącznie do małżonka domagającego się orzeczenia eksmisji. Eksmisja w wyroku rozwodowym nie może natomiast nastąpić z mieszkania należącego do majątku osobistego małżonka eksmitowanego, a także z mieszkania służbowego czy zakładowego przydzielonego w związku z wykonywaniem funkcji lub zawodu przez tego małżonka.

b) podział majątku wspólnego

Zgodnie z art. 58 § 3 k.r.o., na wniosek jednego z małżonków sąd może w wyroku orzekającym rozwód dokonać podziału majątku wspólnego, jeżeli przeprowadzenie tego podziału nie spowoduje nadmiernej zwłoki w postępowaniu. Omawiane rozwiązanie, jest bardzo przydatne, pozwala bowiem na rozstrzygnięcie kwestii majątkowych bez potrzeby inicjowania w tym celu przez byłych małżonków odrębnego postępowania sądowego. Zastosowanie tego rozwiązania wymaga wniosku małżonka (w pozwie bądź odpowiedzi na pozew). Warto wcześniej spróbować, np. w ramach mediacji, porozumieć się w kwestii podziału majątku wspólnego, co uczyni realnym rozstrzygnięcie tej kwestii w rozmach sprawy o rozwód. Bez wątplenia w wypadku istnienia poważnych rozbieżności między małżonkami w zakresie np. wartości składników majątkowych czy sposobu ich podziału, rozstrzygnięcie tych kwestii okaże się możliwe jedynie w odrębnym postępowaniu.

c) alimenty dla byłego małżonka

Ostatnią z kwestii, o których sąd może orzec na żądanie jednego z małżonków są alimenty dla rozwiedzionego małżonka. W świetle art. 60 § 1 k.r.o., małżonek rozwiedziony, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia i który znajduje się w niedostatku, może żądać od drugiego małżonka rozwiedzionego

dostarczania środków utrzymania w zakresie odpowiadającym usprawiedliwionym potrzebom uprawnionego oraz możliwościom zarobkowym i majątkowym zobowiązanego. Na tej podstawie alimentów może żądać zarówno małżonek winny od drugiego, również winnego, jak i małżonek niewinny od również niewinnego. Należy zwrócić uwagę, iż w tym wypadku obowiązek alimentacyjny jest podobny do obowiązku alimentacyjnego między krewnymi i z tej racji wymaga wykazania przesłanki niedostatku przez rozwiedzionego małżonka domagającego się alimentów.

Zgodnie natomiast z brzmieniem art. 60 § 2 k.r.o., jeżeli jeden z małżonków został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia, a rozwód pociąga za sobą istotne pogorszenie sytuacji materialnej małżonka niewinnego, sąd na żądanie małżonka niewinnego może orzec, że małżonek wyłącznie winny obowiązany jest przyczynić się w odpowiednim zakresie do zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb małżonka niewinnego, chociażby ten nie znajdował się w niedostatku. Tym samym małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia po pierwsze nigdy nie może domagać się alimentów od małżonka niewinnego, a po drugie zakres obowiązku alimentacyjnego małżonka wyłącznie winnego jest szerszy, co stanowi sankcję właśnie za zawinione doprowadzenie do rozpadu małżeństwa i pogorszenie losu małżonka niewinnego.

Warto też zwrócić uwagę na czas trwania obowiązku alimentacyjnego między byłymi małżonkami. Jak wynika z art. 60 § 3 k.r.o., obowiązek dostarczania środków utrzymania małżonkowi rozwiedzionemu wygasa w razie zawarcia przez tego małżonka nowego małżeństwa. Jednakże gdy zobowiązanym jest małżonek rozwiedziony, który nie został uznany za winnego rozkładu pożycia, obowiązek ten wygasa także z upływem pięciu lat od orzeczenia rozwodu, chyba że ze względu na wyjątkowe okoliczności sąd, na żądanie uprawnionego, przedłuży wymieniony termin pięcioletni.

Rozstrzygnięcie na zgodny wniosek małżonków – podział albo przyznanie mieszkania

Zgodnie z art. 58 § 2 zdanie trzecie k.r.o., na zgodny wniosek stron sąd może w wyroku orzekającym rozwód orzec również o podziale wspólnego mieszkania albo o przyznaniu mieszkania jednemu z małżonków, jeżeli drugi małżonek wyraża zgodę na jego opuszczenie bez dostarczenia lokalu zamiennego i pomieszczenia zastępczego, o ile podział bądź jego przyznanie jednemu z małżonków są możliwe. Rozstrzygnięcie wydane na podstawie art. 58 § 2 zdanie trzecie k.r.o. może dotyczyć jedynie mieszkania, do którego oboje małżonkowie są współuprawnieni na podstawie prawa własności, służebności osobistej mieszkania, spółdzielczego prawa do lokalu, najmu, decyzji administracyjnej itp. Podział mieszkania może zostać dokonany jedynie w odniesieniu do mieszkania, którego struktura nadaje się do podziału na mniejsze, samodzielne lokale, ewentualnie w wyniku jego przebudowy. Na jej dokonanie potrzebna jest jednak uprzednia zgoda właściciela budynku, a niekiedy i organu administracji budowlanej.

Należy też pamiętać, iż zgodnie z art. 58 § 4 k.r.o., w każdym przypadku orzekania w sprawie rozwodowej o wspólnym mieszkaniu małżonków, sąd uwzględnia przede wszystkim potrzeby dzieci i małżonka, któremu powierza wykonywanie władzy rodzicielskiej.

Nazwisko po rozwodzie

Na zakończenie omówienia problematyki rozwodu, należy wspomnieć, że w myśl art. 59 k.r.o., w ciągu trzech miesięcy od chwili uprawomocnienia się orzeczenia rozwodu małżonek rozwiedziony, który wskutek zawarcia małżeństwa zmienił swoje dotychczasowe nazwisko, może przez oświadczenie złożone przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego lub konsulem powrócić do nazwiska, które nosił przed zawarciem małżeństwa.

II. SEPARACJA

Uwagi ogólne

Małżonkowie, jak stanowi art. 23 k.r.o., mając równe prawa i obowiązki w małżeństwie, są obowiązani do wspólnego pożycia, do wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli. W świetle art. 61¹ § 1 k.r.o., jeżeli między małżonkami nastąpił zupełny rozkład pożycia małżeńskiego, każdy z nich może żądać, ażeby sąd orzekł separację.

Separacja nie jest sposobem rozwiązania małżeństwa lecz swoistą formą jego trwania.

Przesłanki: pozytywna i negatywne separacji

Przesłanką pozytywną orzeczenia separacji jest zupełny rozkład pożycia. W przypadku separacji rozkład pożycia nie ma charakteru trwałego, jak w wypadku rozwodu, a zatem istnieje szansa, by małżonkowie przezwyciężając kryzys wrócili do wspólnego pożycia. Tym samym separacja ma na celu bez wątpienia uratowanie małżeństwa, choć może też poprzedzać ustanie małżeństwa w wyniku późniejszego orzeczenia rozwodu.

Przesłanki negatywne orzeczenia separacji zostały określone w art. 61¹ § 2 k.r.o., zgodnie z którym, mimo zupełnego rozkładu pożycia orzeczenie separacji nie jest dopuszczalne, jeżeli wskutek niej miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów orzeczenie separacji byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Separacja faktyczna

Separację orzeczoną przez sąd, należy odróżnić od tzw. separacji faktycznej, kiedy to małżonkowie pozostają w rozłączeniu, częstokroć przez wiele lat, jednak żadne z nich nie decyduje się wystąpić do sądu z żądaniem orzeczenia separacji bądź rozwodu.

Właściwość sądu

Sądem wyłącznie właściwym w sprawach o separację orzeczaną w procesie – tj. w wyniku złożenia pozwu – jest sąd okręgowy, w którego okręgu małżonkowie mieli ostatnie miejsce zamieszkania, jeżeli choć jedno z nich w okręgu tym jeszcze ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu. Z braku takiej podstawy wyłącznie właściwy jest sąd miejsca zamieszkania strony pozwanej, a jeżeli i tej podstawy nie ma – sąd miejsca zamieszkania powoda.

W myśl art. 567¹ k.p.c., w sprawach o separację na zgodny wniosek małżonków, a także w sprawach o zniesienie separacji właściwe rzeczowo są sądy okręgowe. W sprawach tych miejscowo właściwym jest sąd, w którego okręgu małżonkowie mają wspólne zamieszkanie, a w braku takiej podstawy - sąd miejsca ich wspólnego pobytu. Jeżeli małżonkowie nie mają wspólnego miejsca zamieszkania ani pobytu, wniosek należy zgłosić w sądzie właściwym dla jednego z małżonków, zgodnie z art. 508 § 1-3 k.p.c.

Separacja na zgodny wniosek małżonków

Warto zwrócić uwagę na rozwiązanie przewidziane w art. 61¹ § 3 k.r.o., stanowiącym że w sytuacji gdy małżonkowie nie mają wspólnych małoletnich dzieci, sąd może orzec separację na podstawie zgodnego żądania małżonków. Żądanie takie wyrażone we wniosku a nie w pozwie sąd rozpatruje w trybie nieprocesowym. Chodzi bowiem o to, by nie pogłębiając konfliktu małżeńskiego, ułatwić małżonkom osiągnięcie separacji prawnej, tym bardziej, że od początku zgłaszają oni zgodne żądanie, a nie ma potrzeby uwzględniania dobra dziecka. Warto przy tym dodać, iż zgodnie z art. 61³ § 2 k.r.o., orzekając separację na podstawie zgodnego żądania małżonków, sąd nie orzeka o winie rozkładu pożycia. W tym wypadku następują skutki takie, jak gdyby żaden z małżonków nie ponosił winy.

Separacja a rozwód

Separacja i rozwód, choć wykazują pewne podobieństwa, m.in. zgodnie z art. 61³ § 1 k.r.o., przy orzekaniu separacji stosuje się przepisy art. 57 i art. 58 k.r.o., to jednak są z całą pewnością odrębnymi instytucjami prawnymi. Znajduje to potwierdzenie w art. 61² k.r.o., w myśl którego, jeżeli jeden z małżonków żąda orzeczenia separacji, a drugi orzeczenia rozwodu i żądanie to jest uzasadnione, sąd orzeka rozwód. Jeżeli jednak orzeczenie rozwodu nie jest dopuszczalne, a żądanie orzeczenia separacji jest uzasadnione, sąd orzeka separację.

Skutki orzeczenia separacji

Analizując skutki separacji, należy stwierdzić, że zgodnie z art. 61⁴ § 1 k.r.o. orzeczenie separacji ma skutki takie jak rozwiązanie małżeństwa przez rozwód, chyba że ustawa stanowi inaczej. Wskazując na odrębności, należy w pierwszym rzędzie podkreślić, że pomimo orzeczenia separacji, małżeństwo ciągle trwa, stąd w świetle art. 61⁴ § 2 k.r.o., małżonek pozostający w separacji nie może zawrzeć innego małżeństwa. Z tego samego względu wyłączona została możliwość powrotu przez małżonka pozostającego w separacji do nazwiska noszonego przed zawarciem związku małżeńskiego. Zgodnie z art. 61⁴ § 3 k.r.o., jeżeli wymagają tego względy słuszności, małżonkowie pozostający w separacji obowiązani są do wzajemnej pomocy. Natomiast gdy chodzi o obowiązek dostarczania środków utrzymania, należy zauważyć, iż w razie orzeczenia separacji obowiązek alimentacyjny małżonka niewinnego lub współwinnego rozkładu pożycia jest powiązany z przesłanką niedostatku drugiego małżonka. Z kolei obowiązek alimentacyjny małżonka wyłącznie winnego aktualizuje się nawet mimo braku niedostatku, jeżeli wskutek separacji istotnie pogorszyła się sytuacja materialna małżonka niewinnego. Wypada również wspomnieć, iż zgodnie z art. 54 § 1 k.r.o., orzeczenie separacji powoduje powstanie między małżonkami rozdzielności majątkowej. Ustrój rozdzielności majątkowej powstaje z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia sądowego dotyczącego separacji.

Zniesienie separacji

K.r.o. przewiduje możliwość zniesienia separacji. Zgodnie z art. 61⁶ § 1 k.r.o., na zgodne żądanie małżonków sąd orzeka o zniesieniu separacji. Żądanie zniesienia separacji sąd rozpatruje w trybie nieprocesowym. Z chwilą zniesienia separacji ustają jej skutki (art. 61⁶ § 2 k.r.o.). Znosząc separację, sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem małżonków (art. 61⁶ § 3 k.r.o.). W myśl art. 54 § 2 k.r.o., z chwilą zniesienia separacji powstaje między małżonkami ustawowy ustrój majątkowy. Na zgodny wniosek małżonków sąd orzeka o utrzymaniu między małżonkami rozdzielności majątkowej.

